

فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی

در نواحی شهری در بازه زمانی (۱۳۷۰-۱۴۰۱)*

ابراهیم معتمدی^۱، منصور حقیقتیان^۲، رضا اسماعیلی^۳

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۳۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴)

چکیده

رشد شهرنشینی در ایران با روندی سریع و شتابان همراه بوده و این رشد شتابان، مسایل و معضلاتی برای شهرهای ایران به دنبال داشته است. با توجه به اهمیت حاشیه‌نشینی و تأثیر آن در سطوح مختلف جامعه، این مطالعه با هدف فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری در بازه زمانی (۱۳۷۰-۱۴۰۱) انجام شده است. روش تحقیق در این مقاله از نظر هدف کاربردی، از نظر اجرا کمی، از نظر ماهیت روشی «فرا تحلیل» بوده که نوعی پژوهش توصیفی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه تحقیقات ثبت شده در پایگاه‌های اطلاعاتی و تحقیقاتی در کشور است که به مساله حاشیه‌نشینی پرداخته‌اند. برای شناسایی مطالعات، یک بررسی سیستماتیک در پایگاه‌های اطلاعاتی مجلات صورت پذیرفت. از تعداد ۲۵۰ مقاله انتخاب شده در نهایت تعداد ۳۹ مقاله حائز کلیه شرایط لازم با توجه به پروتکل انتخاب شدند. سپس با استفاده از نرم افزار CMA2 تحلیل و ارزیابی گردید. نتایج نشان داد از پیامدهای حاشیه‌نشینی، خشونت خانگی فیزیکی و غیرفیزیکی، انحرافات اجتماعی، کودکان کار و خیابانی و احساس ناامنی اجتماعی است. عدم برخورد بنیادین و ریشه‌ای با پیامدهای حاشیه‌نشینی، موجب ظهور آنها در شکل و شمایل دیگر خواهد شد و توسعه پایدار شهری از جنبه‌های زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در معرض تهدید قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: حاشیه‌نشینی، ناامنی اجتماعی، فرا تحلیل، نواحی شهری، ایران

doi: <https://doi.org/10.22034/JSS.2025.2009820.1791>

* مقاله علمی: پژوهشی

۱. دانشجوی دکتری مدیریت فرهنگی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران
ebrahimmotamedi64@gmail.com
۲. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران (نویسنده مسئول)
Haghighatian@dehaghan.ac.ir
۳. استادیار، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
r.esmaeli@Khuisf.ac.ir

مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره هجدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۳، ص ۱۵۲ - ۱۲۱

مقدمه و بیان مسئله

گسترش بی رویه شهرها یکی از مشکلات شهر و شهرنشینی است. در ایران نیز جریان توسعه‌ی شهری در طی سی سال گذشته باعث گردیده که جمعیت شهرنشین بالغ بر دو برابر گردد و عملاً سرعت آن از ظرفیت و توانایی دولت و شهرداری‌ها در فراهم نمودن زیرساخت‌های آرایه خدمات و ایجاد اشتغال شهری به شدت پیشی گرفته و این رشد شتابان مسائل و معضلات بسیاری برای شهرهای ایران به دنبال داشته است (رجبی و همکاران، ۱۳۹۱). در این میان یکی از معضلات امروز بیشتر شهرها ظهور و شکل‌گیری پدیده حاشیه‌نشینی^۱ است. حاشیه‌نشینی تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل اجتماعی در شهرها به حساب می‌آید (رضایی و کمانداری، ۱۳۹۳). همچنین حاشیه‌نشینی چالش‌هایی برای بسیاری از شهرهای بزرگ به وجود آورده است. (کریستوفیک و همکاران^۲، ۲۰۱۷). حاشیه‌نشینی به نوعی شیوه زندگی اطلاق می‌شود که نسبت به شیوه رایج زندگی یعنی شهری و روستایی متفاوت بوده و با ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی مخصوص به خود، بافت فیزیکی و فرهنگ معینی را به وجود می‌آورد (حسین زاده، ۱۳۶۹). پدیده حاشیه‌نشینی پدیده‌ای شهری است که با توجه به رشد بی رویه شهرنشینی و وجود مهاجرت‌ها شکل گرفته و گسترش یافته است. حاشیه‌نشینی به عنوان برهم زنده تعادل فیزیکی شهرها، نشان‌دهنده توسعه ناموزون شهری است و دغدغه بسیاری از متخصصین شهری، جامعه‌شناسان، معماران و غیره است (علیزاده اقدم و محمد امینی، ۱۳۹۱). حاشینه‌نشینان^۳ کسانی هستند که نتوانسته‌اند جذب نظام اقتصادی و اجتماعی شهر شوند و مکان‌گزینی آنها اغلب در اراضی حاشیه شهرها و به صورت غیرقانونی صورت گرفته است (حیدری نوشهری، ۱۳۹۰). حاشیه‌نشینی در حال حاضر تقریباً در تمام نقاط جهان تأثیرگذار است و مشکلاتی ایجاد کرده است، اما ساختارهای فضایی و شدت این فرآیند متفاوت است (گرتن و همکاران^۴، ۲۰۱۹). حاشیه‌نشینی در منطقه کلان شهرها تغییرات بسیاری را به وجود می‌آورد (استراسر و همکاران^۵، ۲۰۱۸) که ممکن است در هر سه رکن اصلی پایداری، یعنی اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی مشکلاتی ایجاد کند (کواچ و همکاران^۶، ۲۰۱۹).

1 Marginalization

2 Krzysztofik et al.

3 Marginalized

4 Gerten et al.

5 Strauser et al.

6 Kovács et al.

حاشیه‌نشینی تحت تأثیر پارامترهایی همچون فقر اقتصادی، عدم تخصص، نوع شغل، تعارض فرهنگی، بی‌سوادی، هویت قومی و فرهنگی، غیر قابل کنترل می‌شود و در نتیجه عوارض این پدیده به حوزه شهری گسترش می‌یابد (صالحی امیری و خدائی، ۱۳۹۰). بر اساس برآورد مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد، سکونتگاههای غیررسمی بیش از ۵۰ درصد ساکنان شهرهای کشورهای کم درآمد و ۲۰ درصد ساکنان کشورهای میان درآمد را به خود اختصاص داده است (شیه و همکاران^۱، ۲۰۱۱). با توجه به آمار بیان شده پیش بینی می‌شود در ۳۰ سال آینده تعداد حاشیه‌نشینان به دو میلیارد نفر برسد (نقدی و زارع، ۱۳۸۹). در ایران جریان سریع شهرنشینی در سالهای اخیر باعث رشد مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست محیطی فراوانی در اغلب کلان شهرهای ایران شده است (ربانی و همکاران، ۱۳۸۵). ریشه‌های حاشیه‌نشینی در طرز ساختار سازی توسعه در ایران است که از میانه‌های دوره قاجار آغاز شده و در دوران پهلوی دوم و با برنامه‌های توسعه آمریکائی تشدید شده است. بعد از انقلاب اسلامی به علت تغییر ندادن برنامه‌های تمرکزگرایی توسعه و تلاش در ترمیم روئینایی برنامه‌ها و توانمندسازی ساکنین مناطق حاشیه‌نشین تغییراتی صورت گرفته؛ اما همچنان این پدیده باقی مانده و روزبه‌روز بر ابعاد آن افزوده شده است (زاهدزادانی، ۱۴۰۰). بنابراین وقتی شهرنشینی با نرخ فزاینده‌ای اتفاق می‌افتد، مسائل و مشکلات متعددی متوجه شهرها می‌شود که از جمله آن می‌توان به پیدایش و گسترش محلات حاشیه‌نشین و سکونت گاه‌های غیررسمی اشاره نمود (جعفری و گودرزی، ۱۳۹۸).

از پیامدهای مهاجرت به حاشیه شهر می‌توان به مسائل معیشتی از جمله پیدا کردن کار، قیمت پایین منزل و هزینه پایین زندگی اشاره نمود. همچنین جدی‌ترین مسائل در حاشیه شهر مسائل امنیتی، مقوله سلب آرامش و کمبودهای رفاهی، ساخت و سازهای غیراصولی و فقدان امکانات فیزیکی است که باعث شده است مجموعه پیچیده و درهم تنیده‌ای از مسائل گریبان‌گیر ساکنین این مناطق شده و حضور همزمان این مسائل منجر به تشدید هر کدام از آنها نیز شود. با توجه به مطالب مطرح شده این پژوهش بر آن است تا بر اساس تحقیقات منتشر شده در مجلات و پایگاه‌های علمی مرتبط با حاشیه‌نشینی، به فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری بپردازد.

پیشینه و زمینه نظری

حاشیه نشینی شهری اصطلاحی است که به محله های مسکونی غیر متعارف و متداول شهری اطلاق می شود. حاشیه نشینی در شهرهایی که پذیرای جمعیت اضافی در بافت اصلی خود نیستند رشد می کند و عده کثیری از مهاجران به سکونت در زاغه های اطراف شهرها کشانده می شوند (ستوده، ۱۳۸۶). جاذبه شهرنشینی و رفاه شهری این افراد را از زادگاه خویش کنده و به سوی قطب های صنعتی و بازارهای کار می کشد و بیشتر مهاجران روستایی هستند که به منظور گذران بهتر زندگی راهی شهرها می شوند (ربانی و همکاران، ۱۳۸۶). حاشیه نشینی چند دسته تقسیم شده است:

- حاشیه نشینی اجتماعی

- حاشیه نشینی سیاسی

- حاشیه نشینی اقتصادی (ربانی و همکاران، ۱۳۸۵).

به طور کلی حاشیه نشینی نتیجه مهاجرت توده ای و رشد انفجاری جمعیت، تبعیض و نبود تعادل و عدالت در عرصه سرزمینی، ضعف ساختاری در بنیادهای اقتصادی و وجود مازاد نیروی فعال اقتصادی و بالا بودن نرخ بیکاری و... در جامعه است. پژوهشهای زیادی در زمینه حاشیه نشینی انجام شده است (جعفری و گودرزی، ۱۳۹۸). عواملی چون فقر فرهنگی در مناطق حاشیه نشین، نبود پایه اجتماعی، دوری و مخفی ماندن از دستگاههای نظارتی، فقر اقتصادی، ترک تحصیل، سطح سواد پایین، احساس تعلق به محیط، اختلاف زیاد میان شرایط زندگی در این سکونت گاه ها، تنشهای اجتماعی، گسترش مشاغل کاذب در شهر، بیکاری پنهان و نیمه پنهان و شرایط به هم ریخته و درهمی که در آن هنجارهای اجتماعی ضعیف می شود را زمینه ساز مشکلات زیادی در مناطق حاشیه نشین دانسته اند. آریافر و خواجه سروی (۱۳۹۹) در پژوهش خود ادعان داشت که حاشیه نشینی رابطه معنادار و معکوسی با شاخص توسعه سیاسی اجتماعی دارد. شریفی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "ایجاد مناطق حاشیه نشینی، سکونتگاههای غیررسمی یا سکونتگاههای آلونک نشین و نقش توانمندسازی و ساماندهی و توسعه در این مناطق" به این نتایج رسید که در ایران نیز پس از ورود و استقرار سرمایه داری وابسته، پدیده حاشیه نشینی بوجود آمد و رشد آن عمدتاً از سال ۱۳۲۰ به بعد شدت یافته است. در این راستا مدیریت شهری تلاش گسترده ای برای ساماندهی آن انجام داده و در حال انجام است لیکن هنوز وضعیت نامتعادل سکونتگاههای غیر رسمی در کلان شهرها وجود دارد و برنامه ریزیهای منسجم و کارایی را نیاز

دارد. نقدی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی ضمن مطالعه روند پیدایش و گسترش حاشیه‌نشینی، اشکال متنوع محله‌های حاشیه در شهر ساوه را معرفی و در قالب پنج مدل، پیدایش و گسترش طبقه بندی و شناسایی کردند. همچنین زهرا و همکاران^۱ (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان "حاشیه‌نشینی و طرد اجتماعی در پنجاب، پاکستان: تهدیدی برای پایداری شهری" بیان میدارند پایداری شهری به عوامل پیچیده مختلفی بستگی دارد و حاشیه‌نشینی و طرد اجتماعی به عنوان تهدیدی برای آن عمل می‌کند. حاشیه‌نشینی وضعیتی است که در آن فرد یا گروهی با توجه به ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی یا فرهنگی در حاشیه قرار می‌گیرند و طرد می‌شوند. ژائو و ژانگ^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "حومه‌نشینی غیررسمی در پکن: بررسی جوامع غیررسمی محصور در حاشیه شهری"، بدین نتیجه دست یافتند که تبعیض نهادی موجود علیه مهاجران دلیل اصلی انتخاب مسکن غیررسمی توسط مردم است؛ اگرچه افزایش قیمت مسکن هم عامل مهمی است. دلمل و همکاران^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان "حاشیه‌نشینی فقر، دسترسی به شغل، و نتایج اشتغال" بیان کردند: در دهه گذشته شهرنشینی، در بسیاری از شهرها شاهد تغییر محسوسی در تقاضا برای تسهیلات شهری متمرکز بوده است در حالی که فقر به طور فزاینده‌ای غیرمتمرکز شده است. در نهایت کمپین رویتر^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان "حقوق بشر و شهر: جوامع حاشیه‌نشین در توسعه شهری و شهرهای هوشمند"، اذعان داشت این ایده که شهر متعلق به همه افراد ساکن در فضای شهری است در اعلامیه جهانی حقوق بشر و دستور کار جدید شهری بیان شده است و از آن به عنوان «حق بر شهر» یا «حقوق در شهر» یاد می‌شود.

در نتیجه مرور مطالعات موجود می‌توان گفت: تحقیقات در مورد حاشیه‌نشینی هر کدام به نوعی به برخی از مشکلات در زمینه حاشیه‌نشینی پرداخته‌اند و حاشیه‌نشینی و آسیب‌های ناشی از آن را به عنوان یکی از معضلات در شهرها بیان نموده‌اند، ولی پژوهشی در زمینه فراتحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری که همه جوانب را بررسی نماید انجام نشده است. بنابراین با توجه به نتایج مطالعه انجام شده، پژوهش حاضر به بررسی پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری پرداخته است.

1 Zahra

2 Zhao & Zhang

3 Delmelle et al.

4 Kempin Reuter

روش پژوهش

با توجه به موضوع، ماهیت و جامعه آماری، این پژوهش با استفاده از روش «فراتحلیل» انجام شده است؛ لذا با توجه به نوع پژوهش، یافته‌های آن را می‌توان برای کاربردی و استفاده در برنامه‌ریزی‌های بعدی مورد استفاده قرار داد (سرمد و همکاران، ۱۴۰۲). جامعه آماری پژوهش را مقالات ثبت شده در پایگاه‌های اطلاعاتی تشکیل می‌دهند. برای شناسایی مطالعات مربوط به حاشیه نشینی به بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی (پایگاه مجلات تخصصی نور یا نورمگز^۱، بانک نشریات فارسی ایران، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۲، بانک اطلاعات نشریات کشور^۳، سایت ایرانداک^۴، مرجع دانش^۵، سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)، موسسه استنادی و پیش علم و فناوری جهان اسلام^۶، مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری «پایگاه اطلاعاتی پایان نامه‌های الکترونیکی»^۷، گوگل^۸) به طور سیستماتیک پرداخته شد. در این مرور نظام مند از تمام پژوهش‌هایی که از لحاظ روش شناختی شرایط لازم را احراز کرده اند استفاده شد. در مجموع ۲۱۸ مقاله پژوهشی وارد مرحله فراتحلیل گردید. در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات از فرم کدگذاری شده کتاب فراتحلیل در پژوهش‌های اجتماعی و رفتاری (قاضی طباطبایی و دادهیر، ۱۳۸۹) استفاده شد. فرم کدگذاری، ابزار گردآوری اطلاعاتی است که در فراتحلیل به کار می‌رود. این فرم معادل پرسشنامه یا فرم مصاحبه در انواع دیگر تحقیقات می‌باشد (درلاک و لیسلی^۹، ۱۹۹۱، به نقل از رضایی منش و عباسور، ۱۳۹۴). فرم کدگذاری شامل مؤلفه‌های زیر بوده است: نویسنده اول، سال انتشار، سال انجام مطالعه، شهر (محل / منطقه حاشیه نشین)، جامعه آماری، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری، طرح پژوهش، ابزار گردآوری داده‌ها، استانداردهای متغیرهایی که به عنوان عوامل شکل‌گیری حاشیه نشینی مطالعه شده‌اند. به منظور تأمین روایی و پایایی پژوهش‌های انتخاب شده برای فراتحلیل، با استفاده از نظرات متخصصان و اساتید، صرفاً پژوهش‌هایی مورد بررسی قرار گرفتند که روایی و پایایی آنها مورد تایید قرار گرفت. اطلاعات این فرم برای انجام

1 Noormags

2 SID

3 Magiran

4 irandoc

5 civilica

6 ISC

7 earnica

8 Google

9 Dulark & Lipsey

محاسبات با استفاده از نرم افزار جامع فراتحلیل (CMA2) تجزیه و تحلیل شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در ابتدا نتیجه یکسان‌سازی ساختار داده‌ها و اندازه اثر و واریانس هر یک از فرضیه‌ها در مطالعات مختلف محاسبه شد. پس از آن به منظور مشخص شدن الگوی فراتحلیل (اثرات تصادفی یا اثر ثابت) با استفاده از آزمون Q کوکران، تحلیل ناهمگنی انجام شد. سپس، اندازه اثر متوسط و فاصله اطمینان آن برآورد شده و با استفاده از نمودار انباشت، ترسیمی از کلیدی‌ترین نتایج فراتحلیل نمایش داده شد. در نهایت، با استفاده از تکنیک‌های تحلیل تقارن، شامل نمودار کیفی (فانل پلات) و گاش پلات برآوردی از درجه اطمینان به نتایج حاصل از فراتحلیل صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

جهت پاسخگویی به سؤال پژوهش در زمینه پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری فراتحلیل صورت گرفت. پس از دسته بندی مقالات در نهایت امکان تحلیل بر روی نتایج و داده‌ها به شرح زیر فراهم شد:

- ✓ خشونت خانگی
- ✓ انحرافات اجتماعی
- ✓ کودکان کار و خیابانی
- ✓ احساس ناامنی اجتماعی

یکی از پیامدهای مهمی که پژوهشگران حاشیه‌نشینی بر روی آن متمرکز بوده‌اند خشونت خانگی است که به دو صورت خشونت نسبت به کودکان و خشونت نسبت به زنان بروز کرده است. در حالی که در برخی از فرضیه‌ها رابطه بین حاشیه‌نشینی و خشونت از طریق مقایسه دو گروه حاشیه‌نشین و غیرحاشیه‌نشین به صورت مستقیم تحلیل شده است؛ در گروه دیگری از فرضیه‌ها بر مبنای محاسبه ضرایب همبستگی بین برخی متغیرها با خشونت خانگی، این رابطه به صورت غیرمستقیم مورد ارزیابی قرار گرفته است. تحلیل نظری و فرضیه‌های آزمون شده در مطالعات اخیر بر این موضوع تأکید کرده‌اند که حاشیه‌نشینی از طریق تاثیرگذاری بر اعتیاد به مواد مخدر، مواجه بودن خود والدین با خشونت در کودکی، مصرف دخانیات و وجود فضای خشونت آمیز در محله، باعث افزایش خشونت خانگی می‌شوند در حالی که حاشیه‌نشینی از طریق مذهبی‌تر کردن افراد می‌تواند باعث کاهش خشونت خانگی شود. در مجموع ۳۹ مطالعه مورد بررسی قرار گرفت و در مجموع ۱۵ فرضیه برگرفته از سه مطالعه (عنایت و یعقوبی دوست، ۱۳۹۱؛ منظمی و کریمی فرد، ۱۳۹۵؛ بهروزی و همکاران،

۱۳۹۵؛ افشارکهن و همکاران، ۱۳۹۸) در فراتحلیل وارد شدند. نتایج انجام فراتحلیل بر روی ۱۵ فرضیه وارد شده در ادامه آورده شده است.

نتایج جدول ۱ در زمینه مقالات مرتبط با خشونت خانگی نشان داد که اندازه‌های اثر مثبت از حداقل ۰/۰۰۳ تا حداکثر ۰/۵۴۶ به دست آمده است. دو اندازه اثر منفی در میان مقادیر گزارش شده نیز قابل توجه است.

جدول ۱. اندازه‌های اثر و واریانس برای ۱۵ فرضیه مرتبط با پیامد خشونت خانگی

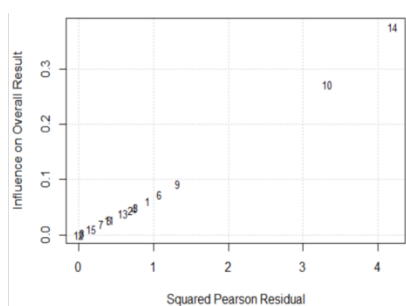
اندازه اثر	کد	اندازه اثر		کد	اندازه اثر		کد	
		فرضیه	مقدار		فرضیه	مقدار		
۰/۰۰۱۷	۰/۴۱۱	H11	۰/۰۰۱۴	۰/۵۱۶	H6	۰/۰۰۳۰	۰/۴۹۸	H1
۰/۰۰۲۲	۰/۲۴۷	H12	۰/۰۰۱۸	۰/۳۸۷	H7	۰/۰۰۲۵	۰/۰۱۵	H2
۰/۰۰۱۶	۰/۴۴۴	H13	۰/۰۰۲۱	۰/۲۹۸	H8	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۳	H3
۰/۰۰۲۰	-۰/۳۱۱	H14	۰/۰۰۱۲	۰/۵۴۶	H9	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۶	H4
۰۰۱۹	۰/۳۴۷	H15	۰/۰۰۲۲	-۰/۲۵۱	H10	۰/۰۰۱۸	۰/۴۱۱	H5

نتایج جدول ۲ و نمودار کیفی ۱ نشان داد که توزیع داده‌ها در فراتحلیل خشونت خانگی با یک توزیع متقارن تفاوت معنادار دارد. سطح معناداری رگرسیون اگر برابر با ۰/۰۲۴۸ تأیید کننده این نتیجه است. با این حال مقدار به دست آمده نشان می‌دهد که هر چند توزیع داده‌ها در سطح اطمینان ۹۵٪ با یک توزیع متقارن تفاوت معنادار دارد، اما در سطح اطمینان ۹۰٪ این تفاوت معنادار نیست.

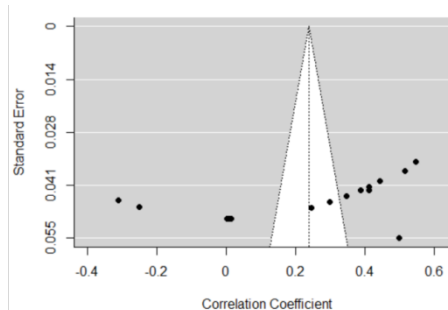
جدول ۲. رگرسیون اگر برای تحلیل تقارن بر روی نتایج فراتحلیل خشونت خانگی

نتیجه	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره رگرسیون اگر
تفاوت معنادار با الگوی متقارن در سطح اطمینان ۹۵٪ و تفاوت غیرمعنادار در سطح ۹۰٪	< ۰/۰۲۴۸	۱۳	-۲/۵۳۶

نمودار باوجت ۲ نشان داد که دلیل اصلی معنادار شدن تفاوت با یک توزیع متقارن دو فرضیه ۱۴ و ۱۰ هستند یعنی دو فرضیه‌ای که رابطه‌ای منفی بین حاشیه‌نشینی و خشونت خانگی را از طریق تأثیر بر سطح مذهبی بودن نشان می‌دادند بررسی شدند.

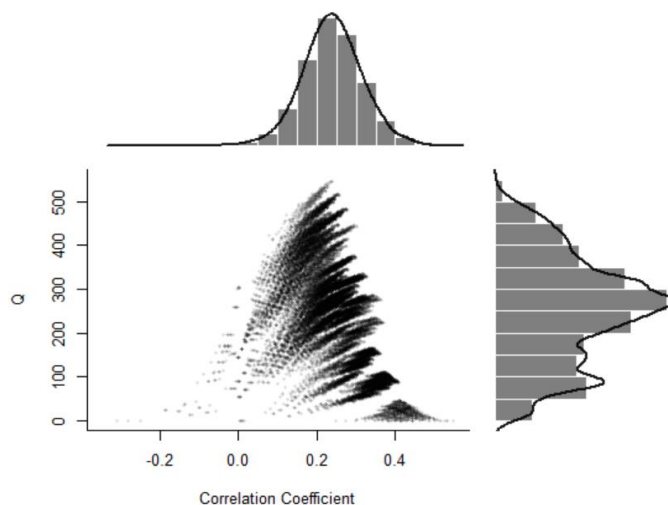

نمودار باوجت ۲. برای فراتحلیل بر روی پیامد خشونت خانگی

نمودار ۱. نمودار کیفی

نمودار ۳ گاش پلات ترسیم شده برای همه ترکیب‌های ممکن توزیع نزدیک به نرمال برای اندازه‌های اثر و معیار ناهمگنی و همچنین تمایل توزیع همزمان را به سمت مرکز توزیع به خوبی نشان می‌دهد. مجموعه نتایج ذکر شده حاکی از این است که هر چند باید در تفسیر نهایی اندازه اثر متوسط به دست آمده احتیاط کرد اما از طرف دیگر این احتیاط نه به معنای عدم تأثیرگذاری حاشیه‌نشینی بر خشونت خانگی بلکه به معنای تأثیر قوی‌تر آن بر خشونت خانگی نسبت به نتایج این تحقیق می‌تواند باشد.

نمودار ۳. گاش پلات برای فراتحلیل بر روی پیامد خشونت خانگی

جدول ۳. خلاصه اطلاعات هر یک از مطالعات و فرضیه‌ها برای انجام فراتحلیل

بر روی پیامد خشونت خانگی

تعداد فرضیه‌ها	نوع رابطه	آزمون استنباطی	شاخص‌های توصیفی	تعداد نمونه	جامعه آماری	محققان	متغیر
H=15							
H1	غیرمستقیم	T = 8.60 Df = 382 Sig = 0.001	میانگین = ۹۰/۸۶ انحراف معیار = ۳۲/۰۷ میانگین = ۶۱/۳۴ انحراف معیار = ۱۶/۸۸	۱۹۲ ۱۹۲	حاشیه نشین غیرحاشیه- نشین	عنایت و یعقوبی دوست، ۱۳۹۱ (کد ۱۴۳)	اعتیاد به مواد مخدر، خشونت خانگی نسبت به کودکان
H2	مستقیم	گزارش نشده	میانگین = ۹۰/۲۵ انحراف معیار = ۴/۵۱ میانگین = ۸۱/۸۸، انحراف معیار = ۵/۳۲	۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	منظمی و کریمی فرد، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت فیزیکی
H3	مستقیم	گزارش نشده	میانگین = ۱۳/۶۷ انحراف معیار = ۶/۴۳ میانگین = ۱۳/۴۳ انحراف معیار = ۵/۷۹	۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت غیرفیزیکی
H4	مستقیم	گزارش نشده	میانگین = ۲۲/۴۶ انحراف معیار = ۹/۷۳ میانگین = ۲۲/۳۳ انحراف معیار = ۱۰/۵۵	۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت کلی (فیزیکی و غیرفیزیکی)
H5	غیرمستقیم	Gamma = 0.411 Sig = 0.000	درصد خشونت بالا (فیزیکی و کودکی) = ۲۵/۱۹ درصد خشونت بالا (فیزیکی) و متوسط (کودکی) = ۲۸/۱ درصد خشونت بالا (فیزیکی) و کم (کودکی) = ۶/۱۶	۳۸۳	جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله	افشارکهن و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۱۸۸)	خشونت فیزیکی و خشونت در کودکی (خشونت کلی شامل فیزیکی و غیرفیزیکی)

فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری...

تعداد فرضیه‌ها	نوع رابطه	آزمون استنباطی	شاخص‌های توصیفی	تعداد نمونه	جامعه آماری	محققان	متغیر
H=15							
H6	غیرمستقیم	Gamma = 0.516 Sig = 0.000	درصد خشونت بالا (غیر فیزیکی و کودکی) = ۳۴/۱۰ درصد خشونت بالا (غیر فیزیکی) و متوسط (کودکی) = ۱۴/۳ درصد خشونت بالا (غیر فیزیکی) و کم (کودکی) = ۳/۵	۳۸۳	جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله	افشار کهن و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۱۸۸)	خشونت غیر فیزیکی و خشونت در کودکی (خشونت کلی شامل فیزیکی و غیر فیزیکی)
H7	غیرمستقیم	r = 0.387 Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت والدین در کودکی، خشونت فیزیکی
H8	غیرمستقیم	r = 0.298 Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت در محله، خشونت فیزیکی
H9	غیرمستقیم	r = 0.546 Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	مصرف دخانیات، خشونت فیزیکی
H10	غیرمستقیم	r = -.251 Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	منظمی و کریمی فرد، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	مذهبی بودن، خشونت فیزیکی
H11	غیرمستقیم	r = 0.411 Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت والدین در کودکی، خشونت غیر فیزیکی

تعداد فرضیه ها H=15	نوع رابطه	آزمون استنباطی	شاخص‌های توصیفی	تعداد نمونه	جامعه آماری	محققان	متغیر
H12	غیرمستقیم	$r = 0.247$ Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت در محله، خشونت غیر فیزیکی
H13	غیرمستقیم	$r = 0.444$ Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	منظمی و کریمی فرد، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	مصرف دخانیات، خشونت غیر فیزیکی
H14	غیرمستقیم	$r = -.311$ Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	مذهبی بودن، خشونت غیر فیزیکی
H15	غیرمستقیم	$r = 0.387$ Sig = 0.000		۲۰۰ ۲۰۰	حاشیه- نشین غیرحاشیه- نشین	بهروزی و همکاران، ۱۳۹۵ (کد ۲۰۵)	خشونت والدین در کودکی، خشونت غیر فیزیکی

نتایج جدول ۴ برای ۳۹ مطالعه مرتبط با پیامد انحرافات اجتماعی نشان داد که اندازه‌های اثر مثبت از حداقل ۰/۰۰۳ تا حداکثر ۰/۸۱۰ به دست آمده است. سه اندازه اثر منفی در میان مقادیر گزارش شده نیز قابل توجه است.

جدول ۴. اندازه‌های اثر و واریانس برای ۳۹ فرضیه مرتبط با پیامد انحرافات اجتماعی

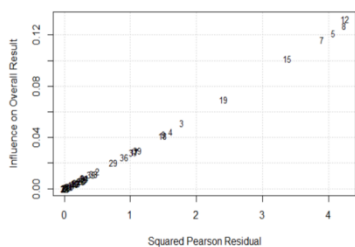
کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر	
	مقدار	واریانس		مقدار	واریانس		مقدار	واریانس
H1	۰/۲۰۹	۰/۰۰۲۶	H14	۰/۳۷۶	۰/۰۰۴۶	H27	۰/۴۴۲	۰/۰۰۹۲
H2	۰/۱۴۰	۰/۰۰۲۸	H15	۰/۷۵۸	۰/۰۰۱۱	H28	۰/۴۴۳	۰/۰۰۹۲
H3	۰/۶۳۶	۰/۰۰۱۰	H16	۰/۴۱۰	۰/۰۰۴۴	H29	۰/۱۰۵	۰/۰۰۱۶
H4	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲۹	H17	۰/۵۶۶	۰/۰۰۲۹	H30	۰/۱۸۰	۰/۰۰۳۱

کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر	
	مقدار	واریانس		مقدار	واریانس		مقدار	واریانس
H5	-/۱۸۰	۰/۰۰۲۷	H18	۰/۶۱۲	۰/۰۰۲۵	H31	۰/۲۵۱	۰/۰۰۲۲
H6	۰/۳۰۲	۰/۰۰۲۴	H19	۰/۶۹۱	۰/۰۰۱۷	H32	۰/۲۹۵	۰/۰۰۴۲
H7	-/۱۷۰	۰/۰۰۲۷	H20	۰/۴۴۸	۰/۰۰۹۱	H33	۰/۳۰۳	۰/۰۰۲۸
H8	-/۱۹۰	۰/۰۰۲۷	H21	۰/۴۲۶	۰/۰۰۹۶	H34	۰/۴۴۷	۰/۰۰۱۷
H9	۰/۶۱۰	۰/۰۰۱۱	H22	۰/۴۲۱	۰/۰۰۹۷	H35	۰/۱۵۹	۰/۰۰۲۵
H10	۰/۴۱۲	۰/۰۰۳۵	H23	۰/۲۶۱	۰/۰۱۲۴	H36	۰/۰۸۱	۰/۰۰۲۶
H11	۰/۳۹۸	۰/۰۰۴۵	H24	۰/۲۸۰	۰/۰۱۲۱	H37	۰/۰۶۴	۰/۰۰۲۷
H12	۰/۸۱۰	۰/۰۰۰۷	H25	۰/۲۴۰	۰/۰۱۲۷	H38	۰/۱۵۲	۰/۰۰۲۶
H13	۰/۴۴۷	۰/۰۰۴۰	H26	۰/۳۵۲	۰/۰۱۱۰	H39	۰/۰۵۷	۰/۰۰۲۷

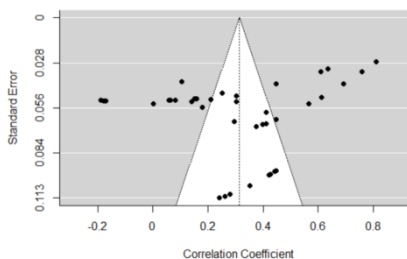
تحلیل نمودار کیفی ۴ و همچنین نتایج جدول ۵ رگرسیون اگر نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها در فراتحلیل انحرافات اجتماعی در سطح اطمینان ۹۵٪ با یک توزیع متقارن تفاوت معنادار دارد.

جدول ۵. رگرسیون اگر برای تحلیل تقارن بر روی نتایج فراتحلیل انحرافات اجتماعی

آماره رگرسیون اگر	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
-۲/۶۷۴	۳۷	< ۰/۰۱۱۱	تفاوت معنادار با الگوی متقارن در سطح اطمینان ۹۵٪ و تفاوت تصادفی در سطح ۹۰٪

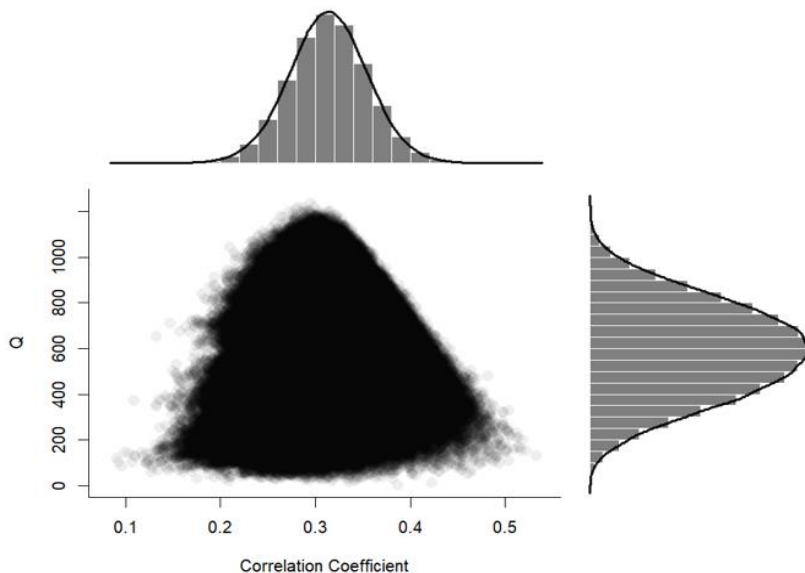
نمودار ۵. باوجت برای فراتحلیل بر روی پیامد انحرافات اجتماعی

نمودار ۴. نمودار کیفی

نمودار ۶ گاش پلات ترسیم شده برای همه ترکیب‌های ممکن توزیع نزدیک به نرمال برای اندازه‌های اثر و معیار ناهمگنی و همچنین تمایل توزیع همزمان را به سمت مرکز توزیع به خوبی

نشان می‌دهد. مجموعه نتایج ذکر شده حاکی از این است که هر چند باید در تفسیر نهایی اندازه اثر متوسط به دست آمده احتیاط کرد. اما از طرف دیگر این احتیاط نه به معنای عدم تأثیرگذاری حاشیه‌نشینی بر انحرافات اجتماعی بلکه به معنای تأثیر آن بر پیامد انحرافات اجتماعی است.

نمودار ۶. گاش پلات برای فراتحلیل بر روی پیامد انحرافات اجتماعی

جدول ۶. خلاصه اطلاعات هر یک از مطالعات و فرضیه‌ها برای انجام فراتحلیل بر روی پیامد

انحرافات اجتماعی

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
روابط منفی با والدین، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد ۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = 0.209$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H1
افسردگی، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران،	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = 0.14$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H2

فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه نشینی در نواحی شهری...

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
	۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)						
بزهکاری دوستان، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = 0.636$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H3
تعاریف خنثی، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = 0.002$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H4
شانس دستیابی به اهداف مثبت، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = -.18$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H5
کنترل اجتماعی غیررسمی، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = 0.302$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H6
تعاریف مثبت از مذهب، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = -.17$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H7
تعاریف مثبت از قانون، بزهکاری نوجوانان	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد) (۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		$r = -.19$ Sig = 0.000	غیرمستقیم	H8

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
یادگیری اجتماعی، بزهکاری	قاضی طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۱ (کد ۱۹۷)	نوجوانان حاشیه- نشین	۳۵۰		Beta = 0.61 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H9
یادگیری جرم، ارتکاب جرم	باقری و ملتفت، ۱۳۸۹ (کد ۱۳۳)	زنان عادی و مجرم در دو منطقه حاشیه نشین و مرکز	۲۰۰ نفر		Beta = 0.412 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H10
عدم سنخیت فرهنگی، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۴۷ اختلاف میانگین = ۰/۴۷	t = 5.46 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H11
تربیت ناصحیح خانوادگی، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۴/۲۸ اختلاف میانگین = ۱/۲۸	t = 17.23 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H12
عدم احساس تعلق به محله، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۵۴ اختلاف میانگین = ۰/۵۴	t = 6.29 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H13
تراکم جمعیت، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۴۰ اختلاف میانگین = ۰/۴۰	t = 5.10 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H14
دوستی- هایناباب، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۴/۰۵ اختلاف میانگین = ۱/۰۵	t = 14.62 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H15
احساس بیگانگی،	شاطریان و همکاران،	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۴۹ اختلاف	t = 5.65 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H16

فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در نواحی شهری...

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
انجام عمل مجرمانه	۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)			میانگین = ۰/۴۹			
ترک تحصیل، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۷۰، اختلاف میانگین = ۰/۷۰	t = 8.63 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H17
کنترل والدین، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۷۴، اختلاف میانگین = ۰/۷۴	t = 9.72 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H18
روابط خانوادگی از هم گسیخته، انجام عمل مجرمانه	شاطریان و همکاران، ۱۳۹۸ (کد ۲۰۶)	حاشیه- نشین	۱۶۰	میانگین = ۳/۸۸، اختلاف میانگین = ۰/۸۸	t = 12.02 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H19
سطح درآمد، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۴/۴۲، انحراف معیار = ۰/۵۸	t = 22.59 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H20
نسبت بیکاری، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۴/۴۶، انحراف معیار = ۰/۵۴	t = 20.43 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H21
جمعیت فقیران، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۴/۳۸، انحراف معیار = ۰/۵۹	t = 19.71 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H22
نسبت مهاجران، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۴/۴۶، انحراف معیار = ۰/۴۸	t = 9.76 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H23

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
جمعیت کولی‌ها، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۰.۴/۲۷ انحراف معیار = ۱/۰۳	t = 10.36 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H24
فقر فرهنگی، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۰.۴/۳۸ انحراف معیار = ۱/۰۷	t = 9.14 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H25
توزیع ناعادلانه اعتبارات و امکانات، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۰.۴/۲۰ انحراف معیار = ۱/۰۸	t = 13.55 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H26
تجمع خلافکاران، جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۰.۴/۶۰ انحراف معیار = ۰/۴۰	t = 23.52 Sig = 0.000	غیرمستقیم	H27
جرایم اجتماعی	هزار جریبی و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۲)	کارشناسان	۷۱	میانگین = ۰.۴/۳۲ انحراف معیار = ۰/۴۷	t = 23.54 Sig = 0.000	مستقیم	H28
گرایش به انحرافات اجتماعی (شامل ۱۸ انحراف اجتماعی)	ملکی و همکاران، ۱۳۹۶ (کد ۱۹۵)	حاشیه نشین غیرحاشیه- نشین	۳۰۰ ۳۲۰	میانگین = ۲/۱۵ میانگین = ۱/۹۷	t = - 2.614 df = 618 Sig = 0.010	مستقیم	H29
گرایش به انحرافات اجتماعی (شامل ۱۸ انحراف اجتماعی)	شاطریان و گنجی پور، ۱۳۸۹ (کد ۱۹۴)	حاشیه نشین غیرحاشیه- نشین	۱۵۰ ۱۵۰	میانگین = ۲/۵۸ میانگین = ۲/۱۶	t = - 3.162 df = 298 Sig = 0.002	مستقیم	H30

فرا تحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه نشینی در نواحی شهری...

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
انحرافات اجتماعی	ربانی و همکاران، ۱۳۸۵ (کد ۴۴)	حاشیه- نشین غیر حاشیه- نشین	۳۴۲ ۵۸		Chi ² = 34.75 Sig = 0.000	مستقیم	H31
ارتکاب جرم	باقری و ملتفت، ۱۳۸۹ (کد ۱۳۳)	زنان عادی و مجرم در دو منطقه حاشیه نشین و مرکز	۲۰۰ نفر (هر گروه به طور مساوی)		Chi ² = 12.65 Phi = 0.252 Sig = 0.000	مستقیم	H32
انحرافات اجتماعی	قادرزاده، ۱۳۹۳ (کد ۴۹)	حاشیه- نشین‌ها	۳۰۰		r _s = 0.303 Sig = 0.01	مستقیم	H33
اعتیاد	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۵/۶٪ کم = ۱۱/۸٪ تاحدودی = ۱۳/۱۶٪ زیاد = ۶۸/۲٪ بدون پاسخ = ۰/۱۸٪		مستقیم	H34
فروش مواد مخدر	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۱۱/۸٪ کم = ۱۱/۸٪ تاحدودی = ۲۲/۱۷٪ زیاد = ۵۲/۱٪ بدون پاسخ = ۰/۱۸٪		مستقیم	H35
دزدی	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۱۲/۶٪ کم = ۲۱/۱٪ تاحدودی = ۳۲/۱۶٪ زیاد = ۳۲/۹٪		مستقیم	H36

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	تعداد فرضیه‌ها H=35
				بدون پاسخ = ۰/۱۸			
فساد و فحشا	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۳۴/۸٪ کم = ۴۶/۸٪ تاحدودی = ۱۱/۱۵٪ زیاد = ۶/۴٪ بدون پاسخ = ۰/۱۵٪	مستقیم		H37
فروش و مصرف مشروبات الکلی	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۲۵/۷٪ کم = ۳/۷۵٪ تاحدودی = ۱۴/۱۲٪ زیاد = ۱۹/۳٪ بدون پاسخ = ۲/۱۴٪	مستقیم		H38
قمار	نقدی و زارع، ۱۳۹۱ (کد ۱۳۰)	حاشینه نشینان جعفرآباد کرمانشاه	۳۷۴	اصلا = ۴۸/۷٪ کم = ۳۰/۷٪ تاحدودی = ۱۱/۱۸٪ زیاد = ۶/۷٪ بدون پاسخ = ۱/۱۳٪	مستقیم		H39

موضوع کودکان کار و کودکان خیابانی از دیگر پیامدهایی است که مورد توجه پژوهشگران بوده است. با این حال با توجه به تعداد مطالعات و فرضیه‌هایی که در گزارش‌های منتشر شده می‌توان مشاهده کرد این پیامد به طور قابل توجهی کمتر از پیامدهایی نظیر انحرافات اجتماعی و خشونت خانگی و احساس ناامنی اجتماعی در مرکز توجه پژوهشگران قرار گرفته است. به لحاظ آماری، روابط بین متغیرها در سه مطالعه (عریضی و همکاران، ۱۳۸۳؛ امیری و همکاران، ۱۳۹۲؛ قادری حاجت و همکاران، ۱۴۰۲) به فراتحلیل وارد شدند. هر چند تعداد مطالعات اندک است اما هر یک از روش‌های آماری آنها در یکی از سه خانواده اصلی اندازه‌های اثر شامل همبستگی، میانگین و نسبت برای آزمون

فرضیه‌ها و یا پاسخ به پرسش‌های تحقیق مورد استفاده قرار گرفته‌اند. نتایج جدول ۷ برای ۳ فرضیه مرتبط با پیامد کودکان کار و خیابانی نشان داد که اندازه‌های اثر مثبت از حداقل ۰/۰۶۶ تا حداکثر ۰/۴۰۵ به دست آمده است. مثبت بودن هر سه ضریب می‌تواند نتایج کلی مبنی بر رابطه حاشیه‌نشینی با کودکان کار و خیابانی را با اطمینان بیشتری مورد تایید قرار دهد.

جدول ۷. اندازه‌های اثر و واریانس برای ۳ فرضیه مرتبط با پیامد کودکان کار و خیابانی

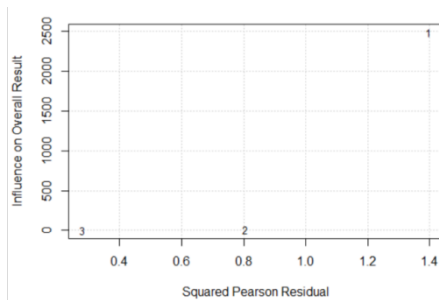
اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه
مقدار	واریانس		مقدار	واریانس		مقدار	واریانس	
۰/۰۶۳۵	۰/۴۰۵	H3	۰/۰۲۴	۰/۳۹۰	H2	۰/۰۰۲۵	۰/۰۶۶	H1

نتایج به دست آمده از نمودار ۷ کیفی، نمودار ۸ باوجت، جدول ۸ رگرسیون اگر و نمودار ۹ گاش پلات به شرح زیر هستند:

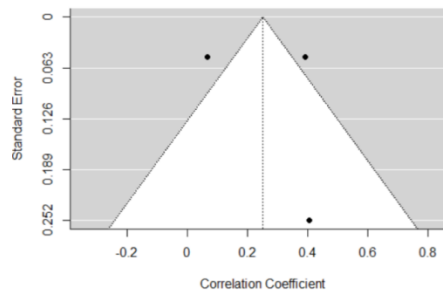
- توزیع اندازه‌های اثر فاقد تفاوت معنادار با یک توزیع متقارن است. سطح معناداری به دست آمده از رگرسیون اگر نیز بر فقدان تفاوت معنادار پراکندگی اندازه‌های اثر با یک توزیع متقارن را تأیید می‌کند.
- گاش پلات و گسستگی ستون‌ها در بافت‌نگارها و گسستگی نقاط در نمودار پراکندگی به معنای متزلزل بودن نتایج حاصل از این فراتحلیل است. این نتیجه بیانگر ضرورت انجام مطالعات بیشتر بر روی رابطه دو پدیده حاشیه‌نشینی و کودکان کار و خیابانی است تا بتوان با اطمینان بیشتری به برآورد اندازه اثر متوسط با استفاده از الگوی مناسب فراتحلیل دست زد.

جدول ۸. رگرسیون اگر برای تحلیل تقارن بر روی نتایج فراتحلیل پیامد کودکان کار و خیابانی

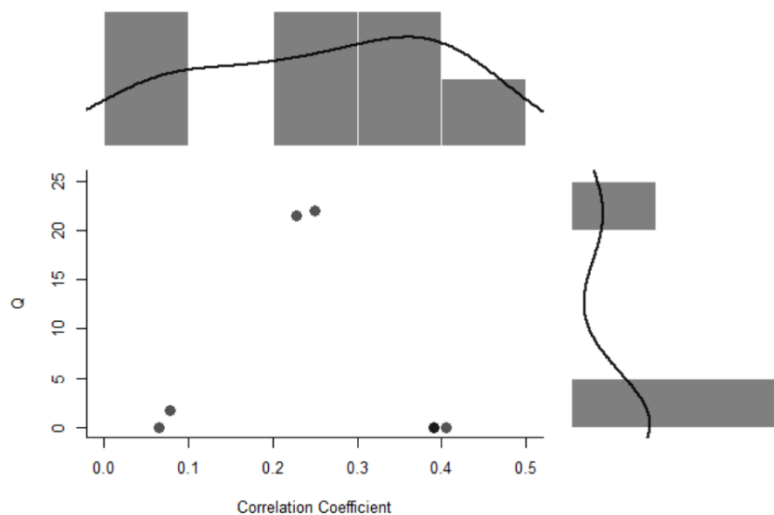
نتیجه	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره رگرسیون اگر
فقدان تفاوت معنادار با الگوی متقارن	۰/۹۱۵۸	۱	۰/۱۳۳۰

نمودار ۸. باوجت برای فراتحلیل بر روی پیامد کودکان کار و خیابانی

نمودار ۷. نمودار کیفی

نمودار ۹. گاش پلات برای فراتحلیل بر روی پیامد کودکان کار و خیابانی

جدول ۹. خلاصه اطلاعات هر یک از مطالعات و فرضیه‌ها برای انجام فراتحلیل بر روی پیامد کودکان کار و خیابانی

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	کد فرضیه
کودکان کار	ربانی و همکاران، ۱۳۸۵ (کد ۴۴)	حاشیه‌نشین غیرحاشیه- نشین	۳۴۲ ۵۸		$\text{Chi}^2 = 1.74$ $\text{Sig} = 0.186$	مستقیم	H1
کار کودکان	قادرزاده، ۱۳۹۳ (کد ۴۹)	حاشیه- نشین‌ها	۳۰۰		$r_s = 0.39$ $\text{Sig} = 0.000$	مستقیم	H2
کودکان خیابانی	امیری و همکاران، ۱۳۹۲ (کد ۸۰)	مدیران منطقه ۱۹ شهرداری	۱۲	میانگین = $2/92$ انحراف معیار = $1/04$ حد وسط مقیاس = $2/5$		مستقیم	H3

در مجموع ۶ فرضیه برگرفته از شش مطالعه حکمت‌نیا و همکاران (۱۳۸۸)، اسمعیل‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰)، زیاری و شمسی (۱۳۹۶)، منافی‌آذر و ولایی (۱۳۹۸)، ابراهیم‌پور و همکاران (۱۳۹۹) و جوانمرد و یوسفوند (۱۴۰۰) در فراتحلیل وارد شدند. نتایج جدول ۱۰ مرتبط با پیامد فقدان امنیت اجتماعی نشان داد که در بین شش اندازه اثر یکی از آنها مثبت و به مقدار ۰/۲۵۷ به دست آمده است. سایر اندازه‌های اثر رابطه‌ای معکوس میان پدیده حاشیه‌نشینی فقدان امنیت اجتماعی نشان می‌دهند که قدرمطلق آنها از حداقل ۰/۲۶۰ تا حداکثر ۰/۸۶۵ به دست آمده است. مقدار اخیر را می‌توان یکی از بزرگترین اندازه‌های اثری دانست که در مجموع فراتحلیل‌های صورت گرفته بر روی پیامدهای حاشیه‌نشینی در این پژوهش به انجام رسیده است.

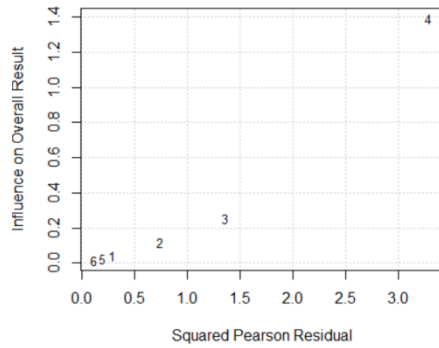
جدول ۱۰. اندازه‌های اثر و واریانس برای ۳۹ فرضیه مرتبط با پیامد فقدان امنیت اجتماعی

اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه	اندازه اثر		کد فرضیه
واریانس	مقدار		واریانس	مقدار		واریانس	مقدار	
۰/۰۰۸۸	-/۲۶۰	H5	۰/۰۰۰۱	-/۸۶۵	H3	۰/۰۰۰۹	-/۶۲۹	H1
۰/۰۰۱۱	-/۳۰۱	H6	۰/۰۰۳۱	۰/۲۵۷	H4	۰/۰۰۰۶	-/۷۵۱	H2

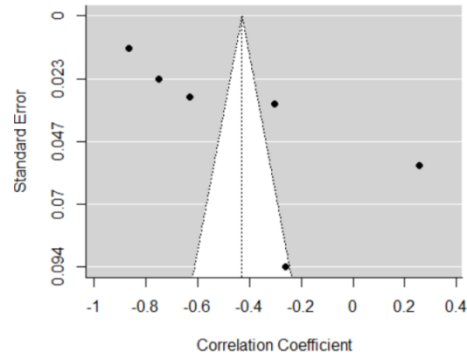
نمودار ۱۱ باوجت نیز نشان می‌دهد که دلیل اصلی معنادار شدن تفاوت با یک توزیع متقارن دو فرضیه ۳ و ۴ هستند. تحلیل نمودار ۱۰ کیفی و همچنین جدول ۱۱ نتایج رگرسیون اگر نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها در فراتحلیل فقدان امنیت اجتماعی در سطح اطمینان ۹۵٪ با یک توزیع متقارن تفاوت معنادار دارد. سطح معناداری رگرسیون اگر برابر با ۰/۰۳۰۷ تأیید کننده این نتیجه است.

جدول ۱۱. رگرسیون اگر برای تحلیل تقارن بر روی نتایج فراتحلیل پیامد فقدان امنیت اجتماعی

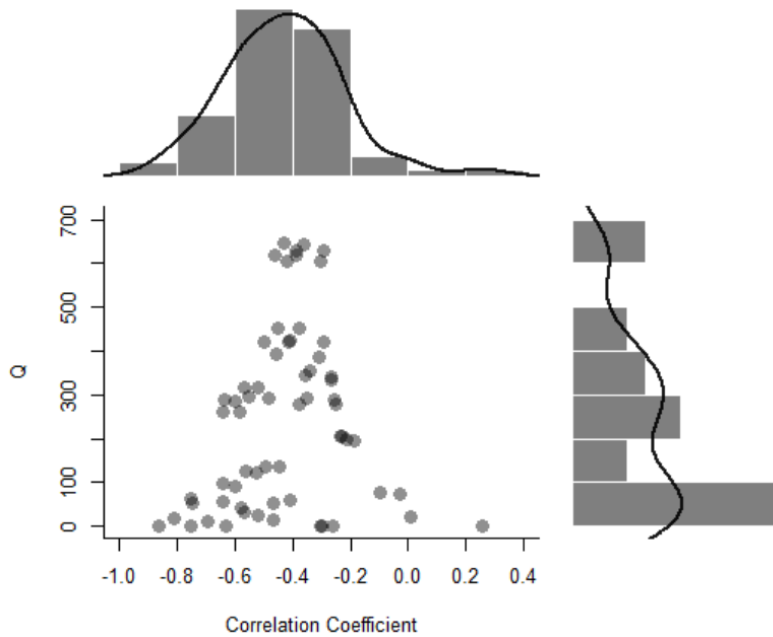
نتیجه	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره رگرسیون اگر
تفاوت معنادار با الگوی متقارن در سطح اطمینان ۹۵٪ و تفاوت تصادفی در سطح ۹۰٪	۰/۰۳۰۷	۴	۳/۲۷۲

نمودار ۱۱. باوجت برای فراتحلیل بر روی پیامد فقدان امنیت اجتماعی

نمودار ۱۰. نمودار کیفی

نمودار ۱۲. گاش پلات برای فراتحلیل بر روی پیامد فقدان امنیت اجتماعی

نمودار ۱۲ گاش پلات ترسیم شده برای همه ترکیب‌های ممکن، توزیع نزدیک به نرمال برای اندازه‌های اثر و معیار ناهمگنی و توزیع متفاوت با توزیع نرمال برای معیار ناهمگنی است.

جدول ۱۲. خلاصه اطلاعات هر یک از مطالعات و فرضیه‌ها برای انجام فراتحلیل بر روی پیامد فقدان

امنیت اجتماعی

متغیر	محققان	جامعه آماری	تعداد نمونه	شاخص‌های توصیفی	آزمون استنباطی	نوع رابطه	کد فرضیه
احساس امنیت	جوآنمرد و یوسفوند، ۱۴۰۰ (کد ۱۹۱)	حاشیه نشین مرکز شهر	۱۹۲	میانگین = ۳/۲۹ انحراف معیار = ۰/۷۲ میانگین = ۴/۲۴ انحراف معیار = ۰/۳۹	t = -15.84 Sig = 0.000	مستقیم	H1
احساس امنیت در رابطه با جرم	زیاری و شمسی، ۱۳۹۶ (کد ۲۱)	افراد ۱۵ تا ۶۰ ساله ساکن در محله	۳۴۰	میانگین = ۱/۸ حد وسط مقیاس = ۳	t = -20.928 Sig = 0.000	مستقیم	H2
احساس امنیت	منافی آذر و ولائی، ۱۳۹۸ (کد ۱۶۹)	حاشیه نشین غیرحاشیه نشین	۲۱۵	میانگین = ۱/۹۶، انحراف معیار = ۰/۸۳۳ میانگین = ۴/۶۲، انحراف معیار = ۰/۷۰۴	t = -35.73 df = 428 Sig = 0.000	مستقیم	H3
احساس امنیت	حکمت‌نیا و همکاران، ۱۳۸۸ (کد ۱۸۲)	افراد با سابقه و بدون سابقه عمل مجرمانه	۲۸۲	احساس امنیت بالا = ۶۲/۱۸ احساس امنیت متوسط = ۳۱/۱۸ احساس امنیت پایین = ۵/۱۵		مستقیم	H4
امنیت اجتماعی	اسمعیل- نژاد و همکاران، ۱۳۹۰ (کد ۱۷۴)	منازل و ساکنان منطقه حاشیه‌ای	۱۰۰		R _s = -0.26 Sig = 0.002	مستقیم	H5
احساس امنیت اجتماعی	ابراهیم‌پورو همکاران، ۱۳۹۹ (کد ۲۰۸)	حاشیه‌نشین غیرحاشیه- نشین	۳۸۴	میانگین رتبه = ۳۱۴/۷۱ میانگین رتبه = ۴۵۴/۲۹	Z = -8.726 Sig = 0.000	مستقیم	H6

نتیجه گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر فراتحلیل مقالات پژوهشی در مورد پیامدهای حاشیه‌نشینی در ایران در بازه زمانی (۱۳۷۰-۱۴۰۱) بود. نتایج نشان داد یکی از پیامدهای مهمی که پژوهشگران حاشیه‌نشینی بر روی آن متمرکز بوده‌اند خشونت خانگی است که به دو صورت خشونت نسبت به کودکان و خشونت نسبت به زنان بروز کرده است. نتایج نشان داد در بین ۱۵ فرضیه طرح شده، تنها ۲ مورد رابطه‌ای منفی را بین حاشیه‌نشینی و خشونت خانگی طرح کرده‌اند و بقیه موارد این نوع ارتباط را مثبت گزارش کرده‌اند. همچنین تفاوت بین اندازه‌های اثر به لحاظ آماری معنادار بوده و نمی‌توان انتظار داشت که این اندازه اثر در جوامع آماری مختلف یکسان باشد. به طور کل مجموعه نتایج ذکر شده حاکی از این است که هر چند باید در تفسیر نهایی اندازه اثر متوسط به دست آمده احتیاط کرد اما از طرف دیگر این احتیاط نه به معنای عدم تأثیرگذاری حاشیه‌نشینی بر خشونت خانگی بلکه به معنای تأثیر قوی‌تر آن بر خشونت خانگی نسبت به نتایج این تحقیق می‌تواند باشد. پژوهشهای انجام شده در زمینه خشونت خانگی از آن هستند که میزان شیوع خشونت و پرخشگری در میان مردان بیش از زنان است. (هاشمی، ۱۳۸۰؛ راپاپورت و توماس^۱، ۲۰۰۴؛ کاترین و همکاران^۲، ۲۰۰۸؛ خمسه و حسینیان، ۱۳۸۹؛ عرب نژاد و یزدان پناه، ۱۳۹۰) و در میان جوانان بیش از سایر گروه‌های سنی است (سخنوری و همکاران، ۱۳۸۷؛ هاشمی، ۱۳۸۰) با توجه به نتایج فراتحلیل و تأثیرگذاری حاشیه‌نشینی بر خشونت خانگی می‌توان گفت: با وجود خشونت خانگی خانواده یکی از ناامن‌ترین واحدهای اجتماعی به‌ویژه برای زنان و کودکان است. در مناطق حاشیه‌ای شهرها، رنج زنان و کودکان به دلیل تحمل خشونت، بیشتر است. یکی از عوامل موثر بر شیوع خشونت خانگی عوامل فرهنگی و اجتماعی از جمله بافت اجتماعی محل سکونت است. حاشیه‌نشینی در جامعه شهری ساکن‌اند ولی از نظر درآمد و بهره‌گیری از امکانات و خدمات شهری در شرایط نامطلوبی به سر می‌برند بنابراین توجه به رفع این مشکل نیاز به برنامه‌ریزی وسیع دارد. یکی دیگر از پیامدهای اصلی انحرافات اجتماعی، بزهکاری و اعمال مجرمانه است. رابطه بین حاشیه‌نشینی و انحرافات اجتماعی در اشکال مختلف به دو صورت مستقیم و غیرمستقیم مورد تحلیل قرار گرفته است. رابطه غیرمستقیم حاشیه‌نشینی با انحرافات اجتماعی از طریق متغیرهایی نظیر روابط منفی نوجوانان با والدین، افسردگی، بزهکاری دوستان، یادگیری اجتماعی، عدم

1 Rappaport & Tomas

2 Katherine et al.

سنخیت فرهنگی، تربیت ناصحیح خانوادگی، ترک تحصیل، تراکم جمعیت، احساس بیگانگی، نسبت بالای مهاجران یا کولی‌ها و سایر موارد گزارش شده تحلیل شده است. در بین ۳۹ فرضیه طرح شده، تنها ۳ مورد رابطه‌ای منفی را بین حاشیه‌نشینی و با انحرافات اجتماعی و اعمال مجرمانه طرح کرده‌اند و بقیه موارد این نوع رابطه را مثبت گزارش کرده‌اند. بر اساس نتایج، تفاوت بین اندازه‌های اثر به لحاظ آماری معنادار بوده و نمی‌توان انتظار داشت که این اندازه اثر در جوامع آماری مختلف یکسان باشد. بی‌توجهی به مناطق حاشیه‌نشین شهری به بهانه‌ی نگرانی از گسترش آن، هزینه‌ای به مراتب بیشتر دربر خواهد داشت و توسعه‌ی پایدار شهری از جنبه‌های زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در معرض تهدید قرار می‌گیرد (موحد، ۱۳۹۰). بی‌هویتی اعضای خانواده حاشیه‌نشین را تهدید می‌کند و زمینه لازم را برای بروز انحرافات اجتماعی مانند فحشا، اعتیاد، بزهکاری و... فراهم می‌آورد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۶). با توجه به نتایج می‌توان گفت: حاشیه‌نشینی تجلی نابرابری اجتماعی - اقتصادی در زمینه عدم تعادل در توزیع متناسب امکانات و منابع جامعه است.

موضوع کودکان کار و کودکان خیابانی از دیگر پیامدهایی است که به عنوان یکی از پیامدهای حاشیه‌نشینی مورد توجه پژوهشگران بوده است. فراتحلیل بر روی پیامد کودکان کار در این پژوهش را می‌توان به عنوان یک فراتحلیل مقدماتی و اکتشافی که نیاز به مطالعات بیشتر در آینده دارد در نظر گرفت. به لحاظ آماری، روابط بین متغیرها در سه مطالعه وارد شده به فراتحلیل ربانی و همکاران (۱۳۸۵)؛ امیری و همکاران (۱۳۹۲)، قادرزاده (۱۳۹۳) معنی دار بوده است. نتایج نشان داد مثبت بودن ضرایب می‌تواند رابطه حاشیه‌نشینی با کودکان کار و خیابانی را با اطمینان بیشتری مورد تایید قرار دهد. نتایج در زمینه مطالعات و فرضیه‌ها برای انجام فراتحلیل بر روی پیامد کودکان کار و خیابانی شامل متغیرهای: کودکان کار، کار کودکان، کودکان خیابانی است. پدیده کودکان خیابانی و کار، یکی از معضلات گریبان‌گیر اکثر شهرهای بزرگ در جهان معاصر است و از جمله معضلات و آسیب‌های اجتماعی است که شهرها با آن دست به گریبان هستند. سازمان بهداشت جهانی^۱ (۲۰۱۶) کار کودک را هرکاری که توسط یک کودک که زیر سن قانونی کار که در ازای دریافت پاداش، حق کودکی را از آن محروم می‌کند، توصیف می‌سازد.

فقدان امنیت اجتماعی نیز در کنار انحرافات اجتماعی، خشونت خانگی، و کودکان کار یکی دیگر از پیامدهای حاشیه‌نشینی است که بیشتر از سایر موارد مورد توجه پژوهشگران در ایران قرار گرفته نتایج انجام فراتحلیل بر روی ۶ فرضیه وارد شد و مقدار اخیر را می‌توان یکی از بزرگترین اندازه‌های اثری دانست که در مجموع فراتحلیل‌های صورت گرفته بر روی پیامدهای حاشیه‌نشینی در این پژوهش است. با توجه به وضعیت کنونی جامعه شهری ایران، پدیده حاشیه‌نشینی یا اسکان غیر رسمی یکی از مهمترین معضلات اجتماعی شهری است. جامعه ناامن به هیچ عنوان توسعه پیدا نخواهد کرد. مقوله امنیت اجتماعی، پیش نیاز توسعه در حوزه‌های مختلف انسانی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و ضروری است به صورت همه جانبه در مناطق حاشیه نشین مورد تحلیل قرار گیرد.

منابع

- آریافر، شهره و خواجه سروی، غلامرضا (۱۳۹۹). "حاشیه نشینی و تأثیر آن بر توسعه سیاسی - اجتماعی در کلان شهر تهران". *فصلنامه علمی جامعه شناسی سیاسی ایران*، سال سوم، شماره چهارم (پیاپی ۱۲)، ۱۴۳-۱۷۰.
- ابراهیم پور، داود؛ حبیب زاده، اصحاب؛ خاله، اوغلی؛ چرندابی، زینب (۱۳۹۹). "مطالعه عوامل اجتماعی مرتبط با احساس امنیت اجتماعی در میان حاشیه نشینان و غیرحاشیه نشینان شهر تبریز". *نشریه: مطالعات امنیت اجتماعی*، سال ۱۳۹۹، دوره ۱۱، شماره ۶۴، ۷۰-۴۷.
- اسمعیل نژاد، مرتضی؛ ملکی، آفرین؛ باوفا، سمیه؛ صیادی، زهرا (۱۳۹۰). "تحلیلی بر شاخص‌های کیفی مسکن در راستای امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه نشین (نمونه: محله علی آباد در شهر خرم آباد)". *فصل نامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس*، دوره ۳، شماره ۸، ۱۶۱-۱۴۷.
- افشارکهن، جواد؛ بلالی، اسماعیل؛ واعظ زاده، ساجده (۱۳۹۸). "زنان حاشیه نشین و جامعه پذیری خشونت در خانواده". *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، بهار و تابستان ۱۳۹۸، ۱۳۵-۱۵۹.
- امیری، مجتبی؛ پورموسوی، سید موسی؛ صادقی، منصوره (۱۳۹۲). "مطالعه آسیب‌های اجتماعی ناشی از حاشیه نشینی در منطقه ۱۹ شهرداری تهران از دیدگاه مدیران شهری". *اقتصاد و مدیریت شهری*، سال دوم، شماره ۱۳۷: ۵-۱۱۹.
- باقری، معصومه و ملتفت، حسین (۱۳۸۹). "برخی عوامل موثر بر ارتکاب جرم زنان: مطالعه نمونه‌هایی از زنان در شهر اهواز". *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، دوره ۴، شماره ۲، صفحات ۰۰-.

بهروزی، ناصر؛ فرزادی، فاطمه؛ فرامرزی، حمید (۱۳۹۵). "رابطه علی خشونت فیزیکی و عاطفی والدین با مدیریت خشم و رفتارهای پرخاشگرانه کودکان مبتلا به اختلال نافرمانی مقابله‌ای با میانجی‌گری رابطه والد-فرزند و همدلی". *فصلنامه سلامت روان کودک*، سال سوم، شماره ۳ (پیاپی ۸): ۴۳-۵۸.

جعفری، محمد مهدی و گودرزی، محمد (۱۳۹۸). "بررسی پیامدهای حاشیه‌نشینی با تأکید بر بزه‌تکدی‌گری". *فصلنامه امنیت انتظامی دریایی*، دوره: ۱۰، شماره ۳۹: ۸۰-۹۱.

جوانمرد، کرم اله و یوسفوند، پروانه (۱۴۰۰). "سرمایه اجتماعی و احساس امنیت در بین مناطق حاشیه‌نشین و مرکزی (شهر خرم‌آباد)". *پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*، دوره ۱۴، شماره ۲ (پیاپی ۵۴)، ۸۲-۵۷.

حسین زاده، دلیر (۱۳۶۹). *حاشیه‌نشینیان تبریز*. دانشگاه تبریز.

حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی میرنجف؛ احمدی‌درینی، حمیدرضا (۱۳۸۸). "ش" *هرنشینی و امنیت*، بررسی میزان و عوامل موثر بر احساس امنیت شهروندان (مطالعه موردی، شهر مراغه). *نشریه پیک نور-علوم انسانی*، دوره ۷، شماره ۳ (ویژه علوم اجتماعی): ۳۹-۵۰.

حیدری‌نوشهری، مه‌ری (۱۳۹۰). "بررسی عوامل موثر بر حاشیه‌نشینی و بازتاب‌های آن، با تأکید بر کاربری خدمات شهری". *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*. سال هشتم، شماره ۳۱: ۳۱-۴۸.

خمسه، اکرم و حسینیان، سیمین (۱۳۸۹). "بررسی نقش تجربه خشونت در دوران کودکی و الگوهای رفتاری خشونت و صمیمیت در دانشجویان متأهل". *نشریه علمی روانشناسی بالینی و شخصیت*. دوره ۸، شماره ۲ - شماره پیاپی ۱۵: ۳۹-۴۸.

ربانی، رسول؛ عریضی، فروغ اسادات؛ وارثی، حمید رضا؛ حسینی، محمد رضا (۱۳۸۵). "بررسی عوامل موثر بر شکل‌گیری مساله حاشیه‌نشینی و پیامدهای اجتماعی آن در شهر اهواز". *مجله جغرافیا و توسعه*، دوره ۴، شماره ۷: ۸۹-۱۱۴.

ربانی، رسول؛ وارثی، حمید رضا؛ طاهری، زهرا (۱۳۸۶). "تحلیلی بر علل اصلی شکل‌گیری مناطق حاشیه‌نشینی در شهر اصفهان". *مجله جغرافیا و توسعه*، دوره ۷، شماره پیاپی ۱۳: ۹۳-۱۲۵.

رجبی، آرزیتا؛ بریاجی، فرزاد؛ عزیزیان، غلامحسین؛ علیزاده‌میرنی، فاطمه (۱۳۹۱). *بررسی مسائل و مشکلات حاشیه‌نشینی در ایران*، پنجمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان اسلام، تبریز، دانشگاه تبریز، https://www.civilica.com/Paper-ICIWG05-ICIWG05_051.html

رضایی‌منش، بهروز و عباس‌پور، جعفر (۱۳۹۴). "فرا تحلیل ارتباط میان کیفیت زندگی کاری و تعهد سازمانی". *فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)*، ۲۴(۷۸)، ۶۵-۸۸.

رضایی، محمدرضا و کمانداری، محسن (۱۳۹۳). "بررسی و تحلیل علل شکل‌گیری حاشیه‌نشینی در شهر کرمان، نمونه مورد مطالعه محلات سیدی و امام حسن". *فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)*. سال چهارم، شماره چهارم، (پیاپی ۱۵): ۱۷۹-۱۹۶.

زاهد/اهدانی، سید سعید. (۱۴۰۰). "حاشیه‌نشینانی در ایران و ریشه‌های آن". دو فصلنامه مطالعات اجتماعی آسیب‌های اجتماعی، دوره ۳، شماره ۲: ۱۴۰-۱۱۳.

زیاری، کرامت‌الله و شمسی، لیلا (۱۳۹۶). "بررسی و تحلیل قابلیت توسعه چندمرکزی در مقیاس فرمانطقه‌ای (نمونه موردی: استان مازندران)". مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. دوره ۱۵، شماره ۱: ۱۶۹-۱۵۱.

ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی ایران. تهران، ندای آریانا. سخنوری، فاطمه؛ مصلحی، محسن؛ توازهی، حسن؛ فدایی نوبری، رضا (۱۳۸۹). "بررسی اپیدمیولوژیک خشونت و ارتباط آن با سن و جنس و محل درگیری، استان اصفهان، سال ۱۳۸۷". مجله دانش و تندرستی، دوره ۵، شماره ویژه نامه ششمین کنگره اپیدمیولوژی ایران: ۹۳-۹۳.

سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۴۰۲). کتاب روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. ناشر: آگه. شاطریان، محسن؛ حیدری، رسول؛ شاطریان، محمود؛ دولتیاران؛ کامران (۱۳۹۸). "مدل سازی و تحلیل عوامل مؤثر بر وقوع جرم در مناطق حاشیه‌نشین شهر کارشان". فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای. دوره ۱۰، شماره ۳۷: ۹۱-۱۰۸.

شاطریان، محسن و گنجی پور، محمود (۱۳۸۹). "تأثیر مهاجرت افغان‌ها بر شرایط اقتصادی و اجتماعی شهر کاشان". پژوهش و برنامه ریزی شهری، دوره ۱، شماره ۳: ۱۰۲-۸۳.

شریفی، مسعود (۱۴۰۰). ایجاد مناطق حاشیه‌نشین، سکونتگاه‌های غیررسمی یا سکونتگاه‌های آلونک نشین و نقش توانمندسازی و ساماندهی و توسعه در این مناطق، ششمین همایش ملی افق‌های نوین در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی، تهران، <https://civilica.com/doc/1467406>.
صالحی امیری، سید رضا و خدایی، زهرا (۱۳۹۰). حاشیه‌نشینانی و اسکان غیر رسمی: چالش‌ها و پیامدها، انتشارات ققنوس تهران.

عرب نژاد، ف و یردان پناه، ل (۱۳۹۰). "عوامل مرتبط با خشونت و سابقه آن در بین جوانان ۱۸-۳۵ سال زندان کرمان". فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۱(۴۳): ۹۵-۷۱.

عریضی، فروغ؛ ربانی، رسول؛ کریمی، فاطمه (۱۳۸۳). "بررسی مسائل حاشیه‌نشینانی با تأکید بر جنبه‌های اجتماعی فرهنگی (مطالعه موردی مناطق ارزنان و دارک اصفهان)". فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۲۴: ۱۲۸-۱۰۱.

علیزاده اقدم، محمدباقر و محمدامینی، حمیده (۱۳۹۱). "تحلیلی بر علل و پیامدهای شکل‌گیری مناطق حاشیه‌نشین با نگرش ویژه بر شهر خمین". فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دوره اول، شماره ۲، ۱۳۸-۱۲۱.

عنایت، حلیمه و یعقوبی دوست، محمود (۱۳۹۱). "بررسی رابطه بین وضعیت محل مسکونی حاشیه‌نشینان با خشونت خانگی نسبت به فرزندان در شهر اهواز". مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال دوم، شماره پنجم، ۲۰۲-۱۷۱.

قادرزاده، هیرش (۱۳۹۳). توسعه شهری پایدار و مساله حاشیه‌نشینی (مطالعه موردی شهر بانه) محل انتشار: ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تاکید بر مولفه‌های شهر اسلامی. قادری حاجت، مصطفی؛ نجف‌وندی، فردین؛ احمدی نوحدانی، سیروس (۱۴۰۲). "تحلیل فضایی جرایم در محله‌های حاشیه‌نشین کلان شهر اهواز با استفاده از تکنیک ویکور". آمایش سیاسی فضا. ۵ (۲) ۱۵۹-۱۷۸.

قاضی طباطبایی، سیدمحمود؛ سیفی، علیرضا؛ مشتاق، روشنگر (۱۳۹۱). "سهم ساختار و یادگیری اجتماعی در بزهدکاری نوجوانان شهر تهران (مطالعه موردی: ۵ منطقه حاشیه‌نشین)". نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی، دوره ۱، شماره ۴: ۶۲-۳۹.

قاضی طباطبایی، محمود و دادهیر، ابوعلی (۱۳۸۹). *فرا تحلیل در پژوهش‌های اجتماعی و رفتاری*. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

ملکی، سعید؛ داری پور، نادیا؛ سیاحتی، زهرا (۱۳۹۶). "سنجش رابطه‌ی میان محل سکونت و انحرافات اجتماعی (مطالعه موردی: محلات حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین نهضت آباد و گلستان شهر اهواز)". فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی. دوره دوازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۳۹): ۳۱۳-۳۰۱. منافی آذر، رضا و ولایی، محمد (۱۳۹۸). "تحلیل تطبیقی نابرابری‌های فضای شهری و پیراشهری مورد: شهر میاندوآب". *مجله توسعه فضای پیراشهری*. دوره ۱، شماره ۱، ۱۲۸-۱۱۱.

موحّد، ع (۱۳۹۰). "رویکرد کارکردی به نوسازی پایدار محله شهری، حاشیه‌نشینان، مطالعه موردی: محله سعدی شیراز". *جغرافیای انسانی تحقیق*، ۴۵ (۱)، ۱۰۵-۱۲۲.

نظمی، محسن رضا و کریمی فرد، نواب (۱۳۹۵). رابطه بین حاشیه‌نشینی و جرم در شهرستان پلدختر. چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه‌ریزی، معماری و شهرسازی.

نقدی، ا؛ روئین تن، م؛ حقیریان، ش؛ شاه‌رخ، ع؛ خانیان، م (۱۴۰۰). "مطالعه‌گونه‌شناسی، چالش‌های حاشیه‌نشینی و بازی‌های حاشیه‌نشینان با سیاست‌های شهری (مورد مطالعه: شهر ساوه)". *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۰ (۱)، ۲۴۳-۲۷۵.

نقدی، اسدالله و زارع، صادق (۱۳۸۹). "جهان چهارم ایرانی سیمای زیست حاشیه‌ای و مسائل شهری در همدان و برخی راه‌چاره‌ها"، *مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۱، شماره ۳: ۱۶۶-۱۴۵.

نقدی، اسدالله و زارع، صادق (۱۳۹۱). "حاشیه‌نشینی به مثابه آپاندیسیت شهری (مورد مطالعه: جعفرآباد-کرمانشاه)". *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، سال ۲، شماره ۵: ۸۱-۶۵.

هاشمی، س. ن (۱۳۸۰). "بررسی میزان شیوع خصومت و پرخاشگری در ایل عشایری". *مجله دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد*. ۷(۱): ۷۷-۸۲.

هزارجریبی، جعفر؛ امین صارمی، نوذر؛ یوسفوندی، فریبرز (۱۳۸۸). "اثر حاشیه نشینی بر وقوع جرایم اجتماعی شهرستان کرمانشاه در سال ۱۳۸۶". *فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی*، سال چهارم، شماره اول: ۷۳-۸۶.

- Delmelle, E., Nilsson, I., & Adu, P (2021). "Poverty suburbanization, job accessibility, and employment outcomes". *Social Inclusion*, 9(2), 166.
- Gerten, C., Fina, S., & Rusche, K (2019). "The sprawling planet: Simplifying the measurement of global urbanization trends". *Front. Environ. Sci.*, 7, 140. [CrossRef]
- Katherine, J. K., Vangie, A. F., Susan, T. E., & Chirayath, S (2008). "The development of aggression during adolescence: Sex differences in trajectories of physical and social aggression among youth in rural areas". *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(8): 1227-1236
- Kempin Reuter, T (2019). "Human rights and the city: Including marginalized communities in urban development and smart cities". *Journal of Human Rights*, 18(4): 382-402.
- Kovács, Z., Farkas, Z.J., Egedy, T., Kondor, A.C., Szabó, B., Lennert, J., Baka, D., & Kohán, B (2019). "Urban sprawl and land conversion in post-socialist cities: The case of metropolitan Budapest". *Cities*, 92, 71-81. [CrossRef]
- Krzysztofik, R., Kantor-Pietraga, I., Runge, A., & Spórna, T (2017). "Is the suburbanisation stage always important in the transformation of large urban agglomerations? The case of the Katowice conurbation". *Geogr. Pol.*, 90, 5-24. [CrossRef]
- Rappaport, N., & Tomas, C (2004). "Recent research findings on aggressive and violent behavior in youth". *Journal of Adolescent Health*, 35(4): 260-277.
- Shieh, I., Habibi, K., & Kamaly Nasab, H (2011). The Formation & Expansion of Informal Settlements, Case Study: Sohrabyh Karaj Neighborhoods, Villages", *Housing and Environment*, 30(133): 39-48.
- Strauser, J., Stewart, W. P., Evans, N. M., Stamberger, L., & Van Riper, C. J (2018). "Heritage narratives for landscapes on the rural-urban fringe in the Midwestern United States". *Journal of Environ. Plan. Manag.*, 62, 1269-1286. [CrossRef]
- World Health Organisation (2016). Inspire: Seven Strategies for Ending Violence against Children. Geneva. Available online: <https://www.end-violence.org/sites/default/files/paragraphs/download/9789241565356-eng.pdf>.
- Zahra, K., Ashraf, A., Zafar, T., & Yaseen, B. M (2018). "Marginality and social exclusion in Punjab, Pakistan: A threat to urban sustainability". *Sustainable cities and society*, 37: 203-212.
- Zhao, P., & Zhang, M (2018). "Informal suburbanization in Beijing: An investigation of informal gated communities on the urban fringe". *Habitat International*, 77: 130-142.